

зе, а гэта можа быць выклікана польскім уплывам); па-другое, канструкцыі з *быць*, хоць і не вельмі значна, колькасна пераважаюць у літаратурнай мове; па-трэцяе, як на вялікім стытычным матэрыяле паказаў А. Супрун, частотнасць дзеясловаў *быць* і *мець* (у розных функцыях) амаль аднолькавая ў беларускай і рускай мовах і прыкметна розніцца ад іх частотнасці ў заходнеславянскіх [4, с. 16]. Актуальнымі ўяўляюцца далейшыя даследаванні гэтай праблемы як у семантыка-сінтаксічным, так і ў тыпалагічным і кагнітыўным аспектах.

1. Бенвенист, Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – Изд. 2-е, стер. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 448 с.
2. Журиная, М. А. Посесивность / М. А. Журиная // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С. 388–389.
3. Міхневіч, А. Я. Сінанімія зваротаў у мяне ёсць – я маю ў беларускай мове / А. Я. Міхневіч // Выбраныя працы. – Мн.: Права і эканоміка, 2006. – 231 с.
4. Супрун, А. Е. Лексическая типология славянских языков / А. Е. Супрун. – Мн.: Изд-во БГУ, 1983. – 47 с.

ТЫПОВЫЯ МОЎНЫЯ ПАМЫЛКІ Ў РАЁННЫХ ВЫДАННЯХ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Ю.М. Бабіч
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Актуальнасць даследавання абумоўлена неабходнасцю падтрымання належнага ўзроўню культуры пісьмовага маўлення ў рэгіянальных сродках масавай інфармацыі.

Мэта – выяўленне і характарыстыка найбольш распаўсюджаных памылак у сучасным друку.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для правядзення даследавання паслужылі публікацыі ў раённых газетах Віцебшчыны за 2018–2019 гг. У якасці асноўных у працы выкарыстаны лінгвастылістычны метады і метады кампанентнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Публікацыі ў розных перыядычных выданнях Віцебскай вобласці даюць багаты матэрыял для разумення тыповых моўных недахопаў у сродках масавай камунікацыі нашага рэгіёна.

Шэраг тыповых памылак выяўлены намі на сінтаксічным узроўні, калі тое ці іншае словазлучэнне будзе няправільна, звычайна на расійскі манер. Нельга па-беларуску сказаць *смяяцца над няўдачай*, *здэкавацца над чалавекам*, *жаніцца на аднакласніцы*, *хварэць грыпам*, *пайсці за хлебам*. Правільна будзе *смяяцца з няўдачы*, *здэкавацца з чалавека*, *жаніцца з аднакласніцай*, *хварэць на грып*, *пайсці па хлеб*. Яшчэ адной тыповай памылкай з’яўляецца няправільнае выкарыстанне ступеняў параўнання прыметнікаў ці прыслоўяў: *яна старэй мужа на восем гадоў*; *ён маладзей мяне*; *больш дваццаці метраў*; *зробіў менш усіх*; а таксама спалучэнняў кшталту *ў дзесяці кіламетрах ад горада*; *у двух кроках ад дома*; *згодна ўказа*; *адпаведна заданню*. У беларускай мове ў падобных выпадках не можа быць беспрыназоўнікавай ці бяззлучнікавай канструкцыі. Таму прыведзеныя вышэй спалучэнні варта падаць наступным чынам: *яна старэйшая за мужа на восем гадоў*, *ён маладзейшы за мяне*, *больш за дваццаць метраў*, *зробіў менш за ўсіх*, *за дзесяць кіламетраў ад горада*, *за два крокі ад дома*, *згодна з указам*, *у адпаведнасці з заданнем*. Нярэдка выпадкі і няправільнага выкарыстання канструкцый з назоўнікам *догляд* ці дзеясловам *даглядаць*. Па-беларуску мы кажам: *догляд каго (чаго)* або *даглядаць каго (што)*, а не *догляд (даглядаць) за чым, за кім*. Таму і з’яўляюцца памылковымі шматлікія ўжыванні кшталту *догляд за старымі*; *адпачынак па доглядзе за дзіцём*; *даглядаць за статкам*. Павінна быць адпаведна: *догляд старых*; *адпачынак па доглядзе дзіцяці*; *даглядаць статак*. Таксама неабходна імкнуцца пазбягаць выкарыстання канструкцыі *прыназоўнік па + месны склон*. Гэта значыць, непажадана ўжываць спалучэнні, напрыклад, *расказаць аб сабе*; *паведаміць аб здарэнні*; *гаварыць аб гэтым*. Для нашай мовы ўласціва схема *прыназоўнік пра + вінавальны склон*. Таму павінна быць: *расказаць пра сябе*; *паведаміць пра здарэнне*; *гаварыць пра гэта*. Прыназоўнік *аб* з месным склонам ужываецца хіба што ў афіцыйна-справавым і навуковым стылях. Таму мы і гаворым, напрыклад, “*Закон аб мовах*”, “*Кодэкс аб адукацыі*”.

З году ў год паўтараюцца аднолькавыя лексічныя памылкі, калі замест нарматыўнага беларускага слова выкарыстоўваюцца калыкі з рускай мовы. Напрыклад, *рэзультат*, *рабяты*, *святчэннік*, *веруючыя*, *харошыя*, *дастойныя*, *малышы*, *адпачываючыя*, *здорава* і г.д. Зразумела, што па-беларуску павінна быць *вынік*, *дзеці (хлопцы, дзяўчаты, моладзь – у залежнасці ад сітуацыі)*, *святар*, *вернікі*,

добры, годны (варты), малыя, адпачывальнікі, цудоўна (выдатна). Для абсалютнай большасці журналістаў працоўнай, штодзённай мовай з’яўляецца руская, а думаючы па-руску, далёка не заўсёды можна правільна пабудаваць сказ на беларускай мове. На такім фоне пакуль цяжка ўявіць, што з мэтай актуалізацыі нацыянальнай адметнасці мовы газеты маглі б карыстацца сапраўды паказальнымі беларускімі назоўнікамі кшталту *летнік, лецішча, мінак, уцякач, закладнік, сеціва, месціч* і г.д., як гэта практыкуецца і ў дзяржаўнай газеце “Звязда”, і ў недзяржаўных “Народнай волі”, “Каталіцкім весніку”, “Вольным Глыбокім” ды ў іншых медыях.

Прывядзём яшчэ колькі паказальных кантэкстаў. Так, напрыклад, многія журналісты не ведаюць, як перадаць па-беларуску сэнс рускай лексемы “*изюминка*” са значэннем “штосьці адметнае, незвычайнае”. Таму і чытаем у газетах сказы кшталту: *Шэсця жыхароў вуліц – несумненна, “изюминки” свята, – магло і не быць; Сапраўднай “изюминкай” стала выступленне запрошаных артыстаў з Віцебска. Узятая ў двукоссе рускамоўнае напісанне нібыта выйсеце з сітуацыі. Але ж не. У нашай мове ўжываюцца з гэтым значэннем ажно два назоўнікі: *разынка* і *цікавінка*. А такое напісанне рускага слова ў двукоссі – з’ява нярэдка. Журналісты проста не клапацяцца пра пошук нармальнага, літаратурнага беларускага слова ў тым ці іншым кантэксте, а выбіраюць шлях “найменшага супраціву”. І гэта таксама сведчанне прафесіяналізму: “*На гражданке*” ён – вадзіцель у аддзеле ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі райвыканкама; Вайсковыя зборы для любога ваеннаабавязанага – гэта выдатная магчымасць удасканаліць крыху прызабытую на “*гражданке*” армейскую навуку. Чаму б не выкарыстаць словазлучэнне “*ў цывільным жыцці*”? А наколькі абсурдна, можна сказаць, зневажальна для нацыянальных пачуццяў беларусаў гучыць сказ, зафіксаваны ў адной з нашых раённых газет: *У танцы, гульні нашыя клічуць усіх “Бульбашыкі”*.*

Няма ніякіх падстаў ужываць у нашай мове назоўнік *малыш*. Гэта калька з рускай мовы, якая сур’ёзна парушае культуру беларускага маўлення. Тым не менш бачым на старонках нашых раённых газет наступныя мікракантэксты: *Якраз 13 лістапада нарадзілася адрозу чатыры малышы... Ёсць і трыа малышоў, народжаных у адзін дзень...; Святочныя малышы (Загаловак)... А вось малышка з’явілася на свет ужо пад знакам Вадалея, 26 студзеня; 21 малыша зарэгістравалі ў аддзеле ЗАГС райвыканкама... Дзве сям’і па сваім жаданні зарэгістравалі малышоў ва ўрачыстай абстаноўцы. Асабліва іранічна, на наш погляд, глядзіцца ў кантэксте слова *малышка*, што выклікае самыя розныя асацыяцыі, і не заўсёды толькі з людзьмі...*

Пэўнае раённае выданне Віцебшчыны ўжо каторы год не можа пазбегнуць выкарыстання вельмі дзіўных для беларускай мовы формаў **Ражджаство** і **Ражджэственскі**. І датычыць гэта менавіта адной, канкрэтнай газеты, бо ў іншых такой праблемы, на шчасце, няма. Нягледзячы на неаднаразова выказаныя рэкамендацыі, журналісты (ці карэктары?) і надалей трымаюцца такіх бязглуздых з пункту гледжання культуры маўлення лексем. Працытуем пару кантэкстаў: *У рамках дабрачыннай акцыі ладзяцца іматлікія навагоднія і **ражджэственскія** мерапрыемствы... Роўна за месяц да Новага года аб’явілі аб правядзенні акцыі “**Ражджэственскія** сюрпрызы”... Сустрэкаць **Ражджаство**, Новы год трэба добрымі ўчынкамі і добрымі справамі; **Ражджаство** і Новы год – зімовыя святы; З кожным днём усё больш адчуваецца набліжэнне Новага года і **Ражджаства**. Думаецца, не трэба быць адмыслоўцам у культуры беларускага маўлення, каб зразумець усю ненатуральнасць падобных словаўжыванняў. “Штодзённая маўленчая практыка дае нямала фактаў, якія сведчаць, што некаторыя аўтары не надаюць належнай увагі мове, – трапна заўважае вядомы беларускі лінгвіст Алесь Каўрус [1, с. 10].*

Заклучэнне. Такім чынам, прааналізаваны матэрыял дае падставы акрэсліць тыповыя памылкі ў раённых перыядычных выданнях Віцебшчыны. Сярод іх найбольш распаўсюджаныя, у прыватнасці, недакладнасці ў будове сінтаксічных канструкцый (*здэкавацца над чалавекам, жаніцца на аднакласніцы, больш дваццаці метраў*) і няправільнае ўжыванне асобных лексем (*рэзультат, рабаты, малыш, харошы, дастойны, Ражджаство* і інш.). Такія недахопы выкліканы найперш невысокім прафесійным узроўнем некаторых аўтараў і карэктараў, а таксама моцным уплывам рускай мовы. Думаецца, што журналістам варта больш уважліва ставіцца да выбару граматычных формаў і канструкцый, бо газетныя матэрыялы звычайна ўспрымаюцца чытачом як своеасаблівы узор выкарыстання мовы.

1. Каўрус, Алесь. Да свайго слова. Пытанні культуры мовы / Алесь Каўрус. – Мінск, 2011.